

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ในการพูดของคนทุกชาติทุกภาษา คำพูดจะแบ่งออกเป็นช่วงๆ ระหว่างช่วงคำพูดแต่ละช่วงผู้ฟังจะได้ยินการหยุด (pause) เกิดขึ้น การที่คนเราต้องมีการหยุดในการพูดก็เพราะการหยุดมีหน้าที่ในภาษา ดังเช่นที่ Abercrombie (1968 อ้างถึงใน สุดาพร ลักษณะนิยานาจิน, 2531: 2-3) ได้เสนอหน้าที่สำคัญทางภาษาศาสตร์ของการหยุดไว้ 5 ประการ คือ หน้าที่ทาง วากยสัมพันธ์ (syntactic function) หน้าที่ในการเน้นความ (emphatic function) หน้าที่ในการแสดงการจบความ (terminal function) หน้าที่ในการแสดงความไม่แน่ใจของผู้พูด (tentative or pseudotentative function) หน้าที่ในการแสดงความไพเราะ (rhetoric function) จะเห็นได้ว่าแนวคิดนี้จะกล่าวถึงหน้าที่ของการหยุดโดยพิจารณาจากการสื่อสารทางเดียว ดังงานวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดนี้ของสุดาพร ลักษณะนิยานาจิน (2531) ที่ทำการวิจัยการหยุดในการอ่าน แต่การสื่อสารในชีวิตประจำวันของเราส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสาร 2 ทาง คือ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และการหยุดก็เกิดในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนเช่นกัน ดังใน การศึกษาระบบของการจัดผลัดในการสนทนา (Sack, Schegloff and Jefferson, 1974) ที่กล่าวถึงการหยุดในการสนทนาไว้ว่า การหยุดจะปรากฏในตำแหน่งระหว่างหน่วยย่อยในผลัด (turn construction unit หรือ TCU) 2 หน่วย ซึ่งตำแหน่งนี้จะเป็นตำแหน่งที่เปลี่ยนผลัดได้ (transition relevance place หรือ TRP) แต่ตำแหน่งที่มีการเปลี่ยนผลัดได้นี้ไม่จำเป็นต้องมีการหยุดเกิดขึ้นเสมอไป มีงานวิจัยในภาษาต่างประเทศหลายงาน (Duncan, 1972; Rochester, 1973; Beattie, 1978; Butcher, 1981; Denny, 1985) ที่ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการหยุดในการสื่อสาร 2 ทางนี้ไว้ว่า การหยุดเป็นสัญญาณแบบหนึ่งที่ใช้ในการจัดผลัดในการสนทนา คือ เป็นสัญญาณแก่ผู้ร่วมสนทนาว่าที่ตำแหน่งการหยุดหนึ่งๆนั้นใครจะมีสิทธิ์เป็นผู้พูดคนต่อไปได้ จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจว่า ภาษาไทยมีการใช้การหยุดเป็นสัญญาณที่ใช้ในการจัดผลัดการสนทนาอย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ในแง่มุมของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของการหยุดมีเพียงแนวคิดที่เสนอโดย Rochester (1973) ที่ได้ขยายแนวคิดเดิมของ Maclay and Osgood (1972 cited in Rochester, 1973; Butcher, 1981) ที่ได้เปรียบเทียบาทของการหยุดที่มีคำเติมช่วงเงียบ (pause

filler) เช่น "ah" "er" "uh" "mm" ว่าเป็นเรื่องของการควบคุมลูกบอลของการสนทนา (control of the conversational ball) ซึ่งหมายถึง การแลกเปลี่ยนบทบาทการเป็นผู้พูดของผู้ร่วมสนทนา เช่น การรักษาทบาทการพูดของตน (floor holding) หรือการแสดงความต้องการให้มีการเปลี่ยนผู้พูด (speaker switching) โดย Rochester (1973) เสนอให้ขยายการศึกษาการหยุดด้วย คำเติมช่วงเงียบในเชิงปฏิสัมพันธ์ให้ครอบคลุมการหยุดที่ไม่มีคำเติมช่วงเงียบด้วย และได้เสนอแนวคิดว่าการหยุดยาวจะทำให้สูญเสียลูกบอลของการสนทนา และการหยุดสั้นจะแสดงว่าผู้พูดยังคงต้องการรักษาทบาทของการเป็นผู้พูด

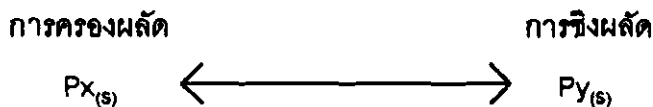
การศึกษาการหยุดในการสนทนาในแง่มุมมองของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการหยุดกับปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดผลัดการสนทนา เช่น การสบตา (gaze) ความสมบูรณ์ทางไวยากรณ์ของหน่วยความ (grammatical completion) การแสดงเจตนาของผู้พูดผ่านทางถ้อยคำ (illocutionary force of the utterance type) (Beattie, 1978; Denny, 1985) แต่ไม่มีงานชิ้นใดศึกษาการหยุดโดยให้ความสนใจกับบทบาทการเป็นผู้พูดและผู้ฟังของผู้ร่วมสนทนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดผลัดในการสนทนา กล่าวคือ การที่ผู้ร่วมสนทนามีบทบาทเป็นผู้พูดและผู้ฟังแตกต่างกันในช่วงการหยุดหนึ่งๆ จะทำให้เกิดการจัดผลัดการสนทนาที่แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาการหยุดที่สัมพันธ์กับการจัดผลัดการสนทนาในแง่มุมมองบทบาทของผู้ร่วมสนทนาจึงเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจ และทำการศึกษาในงานวิจัยนี้

จากการศึกษาเรื่องการหยุดในการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย (เลวลักษณะ เมืองแมน, 2541) พบว่า การหยุดเป็นสัญญาณรูปแบบหนึ่งที่ผู้ร่วมสนทนาใช้ในการจัดผลัด ดังอธิบายได้โดยภาพดังนี้

ภาพที่ 1.1 การเปลี่ยนผลัดแบบราบรื่น

การเปลี่ยนผลัดแบบมีการชิงผลัด

ภาพที่ 1.2 การเปลี่ยนผลัดแบบมีการชิงผลัด

ภาพที่ 1.1 และ 1.2 ข้างต้น แสดงการสนทนาที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนา (participants) 2 คน คือ Px และ Py เนื่องจากแนวคิดที่ว่าในการสนทนาผู้ร่วมสนทนาทั้งสองสามารถมีบทบาทเป็นผู้พูด (S) และผู้ฟัง (H) ได้เท่าเทียมกัน (Firth: 1957; สุดาพร: 2537) เช่น ในขณะที่ Px มีบทบาทเป็นผู้พูด Py ก็อาจมีบทบาทเป็นผู้ฟังหรือผู้พูดก็ได้ หรือในขณะที่ Py มีบทบาทเป็นผู้พูด Px ก็อาจมีบทบาทเป็นผู้ฟังหรือผู้พูดก็ได้ ซึ่งการที่ผู้ร่วมสนทนาทั้งสองสามารถมีบทบาทเป็นผู้พูดหรือผู้ฟังก็ได้ในขณะหนึ่งๆเช่นนี้ก็จะแสดงให้เห็นรูปแบบของการเปลี่ยนผลัดที่แตกต่างกันไป ถ้า Px ต้องการส่งผลัดการพูดให้ Py (ด้านที่หัวลูกศรหันเข้าคือผู้ที่สามารถเป็นผู้พูดคนต่อไป) และ Px มีบทบาทเป็นผู้พูด Py จะ มีบทบาทเป็นผู้ฟังดังภาพที่ 1.1 (1) และด้วยการแสดงสัญญาณแสดงการส่งผลัดบางประการ เมื่อ Py รับผลัดแล้วจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้พูด และ Px ก็จะไปเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ฟังดังภาพที่ 1.1 (2) ซึ่งลักษณะเช่นนี้เรียกว่าการเปลี่ยนผลัดแบบราบรื่น แต่ถ้าในขณะนั้น Px มีบทบาทเป็นผู้พูด และ Py ก็ต้องการมีบทบาทเป็นผู้พูดเช่นกัน Py ก็จะแสดงสัญญาณบางอย่างเพื่อจะชิงผลัดการพูดของ Px ที่ยังคงแสดงสัญญาณว่ายังคงต้องการจะครองผลัดอยู่ ซึ่งในที่สุด Py อาจจะชิงผลัดได้สำเร็จได้เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้พูด โดย Px เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ฟัง หรือ Py อาจจะชิงผลัดไม่สำเร็จโดย Px ยังคงมีบทบาทเป็นผู้พูดอยู่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เรียกว่าการเปลี่ยนผลัดแบบมีการชิงผลัดดังภาพที่ 1.2 จากการศึกษาของผู้วิจัยเกี่ยวกับการหยุดในการสัมภาษณ์จะแสดงให้เห็นว่าช่วงหยุดที่ผู้ร่วมสนทนาใช้ในการเปลี่ยนผลัดทั้งสองแบบที่กล่าวมาข้างต้นจะแตกต่างกัน คือ ช่วงหยุดยาวจะแสดงการเปลี่ยนผลัดแบบราบรื่น เนื่องจากเป็นเวลา Px ส่งมอบให้กับ Py เพื่อเปลี่ยนบทบาทจากผู้ฟังเป็นผู้พูด และช่วงหยุดสั้นจะแสดงการเปลี่ยนผลัดแบบมีการชิงผลัด เนื่องจากเป็นเวลา Py ใช้เพื่อชิงผลัดการพูดของ Px ที่ยังต้องการครองผลัดอยู่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการศึกษาในแง่ของบทบาทในการเป็นผู้สัมภาษณ์ (Interviewer-IR) และ ผู้ให้สัมภาษณ์ (Interviewee-IE) ด้วย โดยพบว่าการเปลี่ยนผลัดแบบราบรื่นโดยผู้สัมภาษณ์ (IR) ส่งผลัดไปยังผู้ให้สัมภาษณ์ (IE) ช่วงหยุดจะยาวกว่า

การเปลี่ยนผลัดแบบราบรื่นจากผู้ให้สัมภาษณ์(IE)ไปสู่ผู้สัมภาษณ์(IR) แต่ถ้าเป็นการเปลี่ยนผลัดแบบมีการชิงผลัด โดยผู้ให้สัมภาษณ์(IE)เป็นผู้ชิงผลัดจากผู้สัมภาษณ์(IR) การชิงผลัดในกรณีนี้ จะมีช่วงหยุดสั้นกว่าการชิงผลัดโดยผู้สัมภาษณ์(IR)เป็นผู้ชิงผลัด

เนื่องจากการศึกษาของผู้วิจัยที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงการศึกษาเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการวิจัยโดยใช้ข้อมูลการสัมภาษณ์สั้นๆเพียง 5 นาทีผู้วิจัยจึงมีความสนใจว่าถ้าใช้ข้อมูลที่มีปริมาณและความหลากหลายระหว่างผู้ร่วมสนทนามากขึ้นจะทำให้ได้ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดผลัดในการสนทนาที่แตกต่างไปหรือไม่ รวมทั้งจะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยอื่นๆที่อาจมีผลต่อรูปแบบของการหยุดที่ใช้ในการจัดผลัดในการสนทนา ได้แก่ บทบาทของผู้ร่วมสนทนา บทบาทของการเป็นผู้สัมภาษณ์(IR)และผู้ให้สัมภาษณ์(IE) และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมสนทนาทั้ง 2 ว่าปัจจัยเหล่านี้มีส่วนในการกำหนดรูปแบบของการจัดผลัดอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษา

1. กระบวนการจัดผลัดในการสนทนา
2. ลักษณะทางกลศาสตร์ของการหยุดที่ผู้ร่วมสนทนาใช้ในการจัดผลัดในการสนทนา
3. ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกลศาสตร์ของการหยุดกับการจัดผลัดในการสนทนา

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

การหยุดเป็นสัญญาณสำคัญในการจัดผลัดการสนทนา ลักษณะทางกลศาสตร์ของการหยุดมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการจัดผลัดในการสนทนา คือ ช่วงหยุดยาวแสดงการเปลี่ยนผลัดแบบราบรื่น และช่วงหยุดสั้นแสดงการเปลี่ยนผลัดแบบมีการชิงผลัด

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ข้อมูลที่ทำการศึกษาในงานวิจัยนี้เป็นการสนทนาที่มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ระหว่างผู้ร่วมสนทนาเพศชายที่พูดภาษาไทยกรุงเทพฯ 2 คน จำนวน 4 ชุด โดยทุกชุดจะมีผู้สัมภาษณ์(IR)คนเดียวกัน แต่ผู้ให้สัมภาษณ์(IE)ต่างกัน โดยข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์

จะนำมาจาก การสัมภาษณ์ ชุดละประมาณ 10 นาที รวมระยะเวลาของข้อมูลทั้งหมด 40 นาที เป็นหน่วยความประมาณ 1,600 หน่วย (คำนวณจากข้อมูล 5 นาทีของการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น และข้อมูลการสนทนาระหว่างผู้ใหญ่ของโครงการมาตุภาษา)

- 2. การหยุดและหน่วยระหว่างการหยุดที่นำมาวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้จะมีข้อจำกัด ดังนี้
 - 2.1 การหยุด งานวิจัยนี้ใช้คำว่า การหยุด ในความหมายเดียวกับ การหยุดเว้นระยะ (สุดาพร ลักษณะนิยานาวัน, 2531) คือเป็นสัญญาณที่ได้จากการฟัง ผู้ฟังสามารถได้ยินการหยุดในเวลาที่ฟังคำพูดต่อเนื่อง
 - 2.2 ลักษณะทางสัทศาสตร์ของการหยุด งานวิจัยนี้จะทำการศึกษาเฉพาะการหยุดที่มีช่วงเงียบเชิงกลศาสตร์ (acoustic silence or break) เท่านั้น โดยจะศึกษาทั้งแบบที่มีค่าเติมช่วงเงียบและแบบที่ไม่มีค่าเติมช่วงเงียบ
 - 2.3 หน่วยระหว่างการหยุด งานวิจัยนี้จะไม่ศึกษาหน่วยระหว่างการหยุดที่ผู้พูดใช้เพื่อเป็นการรับคำ เพื่อให้อีกฝ่ายรู้ว่ารับสารแล้ว โดยมีได้มีความตั้งใจที่จะให้คำพูดนั้นเป็นข้อมูลใหม่ให้กับผู้ร่วมสนทนา ซึ่งจะเรียกว่าหน่วยรับคำ (audible interjection (Laver, 1994) หรือ back-channel (Duncan, 1972)) หน่วยรับคำอาจมีหลายรูปแบบ เช่น คำพูดว่า อืม ใช่ ครับ เป็นต้น

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

- 1. ทบทวนวรรณกรรม
 - 1.1 ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการหยุด (pause)
 - 1.2 ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการจัดผลัดในการสนทนา (turn management)
- 2. เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ด้วยการบันทึกวิดีโอที่ทัศน์และแถบบันทึกเสียง โดยจะทำการบันทึก 4 รายการ
- 3. วิเคราะห์ข้อมูล
 - 3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปรมาณู
 - 3.1.1 วิเคราะห์หาหน่วยย่อยในบริเฉทจากการหยุด
 - 3.1.2 วิเคราะห์การจัดผลัดในการสนทนา
 - 3.1.3 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงกลศาสตร์
 - 3.2 หาความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาของการหยุดที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงกลศาสตร์กับการจัดผลัดในการสนทนา

3.3 รูปและเขียนรายงานผลการวิเคราะห์

1.6 นิยามศัพท์สำคัญที่ใช้ในงานวิจัยนี้

<p>การหยุด หรือ การหยุดเว้นระยะ(pause)</p>	<p>หมายถึง สัญญาณที่ได้จากการฟัง คือ ผู้ฟังสามารถได้ยินการหยุดในเวลาที่ยังคำพูดต่อเนื่อง (สุดาพร ลักษณะนิยานาจิน, 2531: 8)</p>
<p>หน่วยระหว่างการหยุด (Pause Defined Unit : PDU)</p>	<p>หมายถึง ช่วงการพูดจากการหยุดหนึ่งไปยังการหยุดอีกทีหนึ่ง (สุดาพร ลักษณะนิยานาจิน, 2531: 8)</p>
<p>ช่วงเงียบ (Break)</p>	<p>หมายถึง ระยะเวลาที่มีความเงียบในเชิงกลศาสตร์ (Acoustic Silence) เกิดขึ้นในการพูดของผู้พูด ความเงียบเชิงกลศาสตร์นี้ ได้แก่ การเกิดลักษณะเชิงกลของคลื่นเสียงที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การที่ความเข้มของเสียงตกลงมาอย่างเส้นฐาน 2) การที่สัญญาณมีช่วงของค่าความถี่มูลฐานที่ 0 (fo zero) และ 3) การที่ไม่มีสัญญาณใดๆเกิดขึ้นในคลื่นเสียง โดยปกติเราจะพบว่าค่าความเข้มของเสียงตกลงระหว่างพยางค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาที่ไม่มีเสียงก็กอกโฆชะเป็นพยัญชนะต้น หรือท้ายพยางค์ ในกรณีที่มีเสียงก็กอกโฆชะเกิดขึ้นในการวิจัยนี้ได้กำหนดช่วงเวลาของการเกิดความเงียบเชิงกลในระยะปิดกักลมของพยัญชนะก็กอกโฆชะไว้ที่ 50 มิลลิวินาที หากเกิดความเงียบเชิงกลในกรณีดังกล่าวมากกว่านี้ก็จะวัดค่า และกำหนดให้เป็นช่วงเงียบ (Break) (สุดาพร ลักษณะนิยานาจิน, 2531: 8)</p>
<p>ผลัดในการพูด (turn unit หรือ turn)</p>	<p>หมายถึง หน่วยของการปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ร่วมสนทนาใช้เพื่อส่งข้อมูลทั้งในด้านความหมายอ้างอิง (referential information) ความหมายในเชิงความรู้สึก (expressive information) และความสัมพันธ์ทางสังคม (interpersonal information) ถึงกัน ผลัดจะสิ้นสุดเมื่อผู้พูดใช้สัญญาณแสดงว่าพูดจบแล้วและต้องการส่งผลัด หรือ ผู้ฟังใช้สัญญาณแสดงว่าต้องการเป็นผู้พูดคนต่อไป</p>

หน่วยย่อยในผลัด (<i>turn construction unit : TCU</i>)	หมายถึง หน่วยที่เป็นองค์ประกอบภายในของผลัดการพูดหนึ่งๆ ของผู้พูดแต่ละคน หน่วยย่อยในผลัดอาจมีคุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์เป็น ประโยค อรูปประโยค วลี หรือ คำ และมักจะมีคุณสมบัติเป็นหนึ่งในหน่วยทำนองเสียง (tone group) ตามนิยามของHalliday (1967) และมักจะขนานด้วยการหยุด (pause) หน่วยย่อยในผลัดนี้จะต้องมีคุณสมบัติในการแจ้งให้ทราบ(project) ถึงจุดจบของผลัดได้ (Sacks et al., 1974: 702) การจบของหน่วยย่อยในผลัดเป็นโอกาสของการเปลี่ยนผลัดในการพูดจากผู้พูดคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งได้ เรียกว่า จุดที่เปลี่ยนผลัด (<i>transition relevance place : TRP</i>) ผลัดในการพูดแต่ละผลัดอาจมีหน่วยย่อยในผลัดเพียงหน่วยเดียวหรือหลายหน่วยก็ได้
หน่วยความ (utterance)	หมายถึง หน่วยในภาษาพูดที่มีความเป็นเอกนัย (unified whole) ทางความหมายในการสื่อสาร ในเชิงวิเคราะห์สามารถใช้เกณฑ์ทางเสียง คือ การหยุด จำแนกหน่วยความออกจากกัน (Luksaneeyanawin, 1983)

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ให้ความรู้เรื่องการจัดผลัดในการสนทนาภาษาไทย
2. ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกลศาสตร์ของการหยุดที่ใช้เพื่อเป็นสัญญาณในการจัดผลัด
3. เป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาสัญญาณเสียงซ้อน (suprasegmentals) อื่นๆที่ใช้เพื่อเป็นสัญญาณในการสนทนาในภาษาไทย เช่น ทำนองเสียง
4. นำไปประยุกต์ในการสอนภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร